

Förstudie – Köpt vård – rättspsykiatri

Revisionskontoret

Februari 2025

Innehåll

1	Sammanfattning.....	3
2	Syfte och genomförande.....	4
2.1	Bakgrund, syfte och avgränsning.....	4
2.2	Metod och genomförande.....	4
3	Iakttagelser	5
3.1	Ansvar och organisation.....	5
3.2	Vårdplatssituationen inom rättspsykiatri.....	6
3.3	Kostnadsutveckling för köpt vård inom rättspsykiatri	8
3.4	Köp av rättspsykiatrisk vård.....	10
4	Förstudiens resultat och revisionsrisker	11
5	Sammanfattning och slutsatser	13

1 Sammanfattning

Förstudiens resultat visar att det finns risker och utmaningar i psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens styrning och uppföljning inom verksamhetsområde rättspsykiatri. Detta grundas bland annat på att nämnden inte budgeterar för kostnader för köpt vård rättspsykiatri och trots ökade kostnader har budgeten för 2024 uppgått till 0 kronor. I förstudien har det framkommit att rättspsykiatrin har brist på vårdplatser samt att processen vad avser utökning av vårdplatser har varit otydlig och utdragen och därav inte lett till någon önskad effekt ännu och det saknas fortsatt vårdplatser inom verksamhetsområde Rättspsykiatri. Förstudiens resultat visar vidare att det finns risk för överbeläggningar och att patienter placeras på fel vårdnivå, vilket kan leda till bristande patientsäkerhet och undanträngning av övrig verksamhet.

Förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel tog 2019 fram en behovsanalysrapport som avsåg utökning av vårdplatser vid rättspsykiatriska enheter i Region Skåne. Beställda förstudier togs fram under senare delen av 2023, men i dagsläget har ännu inga beslut om utökning av vårdplatser fattats. I förstudien har det framkommit att det till viss del saknas en tydlig kommunikation kring processen gällande hanteringen av behovsanalys och beställda förstudier avseende behovet av att utöka antalet vårdplatser inom rättspsykiatrin. I förstudien har det också framkommit att en uppdaterad behovsanalys avseende behov av utökning av 19 rättspsykiatriska vårdplatser i Hässleholm ska lämnas in till Byggrådet i Region Skåne senast 2025-02-12.

När det gäller kostnadsutvecklingen för nämnden vad avser köpt rättspsykiatrisk vård 2019-2024 ses en ökad kostnad från 2020 och framåt samtidigt som den totala budgeten för köpt rättspsykiatrisk vård minskar genom åren.

Utifrån förstudiens resultat framkommer att det kan finnas ett behov av att i Region Skåne godkänna överenskommelsen om regionala priser och ersättningar.

Bedömningen är, trots förstudiens resultat, att det i dagsläget inte är motiverat att genomföra en fördjupad granskning av Köpt vård - rättspsykiatri i Region Skåne men att det kan vara motiverat att genomföra en fördjupad granskning utifrån ett bredare perspektiv av rättspsykiatrin i Region Skåne baserat på de revisionsrisker som framkommit av förstudiens resultat och svar på revisionsfrågorna. Området köpt vård inom rättspsykiatrin kan med fördel följas inom ramen för grundläggande granskning. Detta med anledning av att nämnden kommer att erhålla en riktad fördelning om 148 miljoner kronor under 2025 enligt Region Skånes verksamhetsplan och budget 2025 med plan för 2026-2027, en uppdaterad behovsanalys avseende behov av utökning av 19 rättspsykiatriska vårdplatser kommer att lämnas in till Byggrådet senaste 2025-02-12 samt att området har lyfts på nationell nivå mot bakgrund av den skrivelse som skickades till Justitiedepartementet.

2 Syfte och genomförande

2.1 Bakgrund, syfte och avgränsning

Bakgrund

Enligt Region Skånes reglemente är psykiatri-, habilitering och hjälpmedelsnämnden driftledningsnämnd för bland annat ansvarsområdet psykiatri. Psykiatrin bedriver i sin tur bland annat rättspsykiatri. Rättspsykiatrins köp av vårdplatser i andra regioner uppgår till stora summor pengar varje år, för 2023 blev kostnaden 101,8 miljoner kronor, samtidigt som efterfrågan på rättspsykiatriska platser fortsätter att öka.

Det ökade behovet av vårdplatser har resulterat i överbeläggningar vid rättspsykiatriska enheter i Region Skåne och höga kostnader för köp av rättspsykiatrisk vård i andra regioner samt på externa vårdhem.

Med anledning av ovan har revisorskollegiet beslutat att en förstudie ska genomföras av köpt vård - rättspsykiatrin.

Syfte och revisionsfrågor

Syftet med förstudien har varit att kartlägga området med fokus på kostnadsutveckling för köpt vård inom rättspsykiatrin, vårdplatssituationen inom rättspsykiatrin samt eventuella undanträngningseffekter. Vidare har syftet varit att bedöma om det finns behov av en fördjupad granskning.

För att uppnå syftet kommer följande frågeställningar besvaras:

1. På vilket sätt bedriver nämnden styrning och uppföljning av området rättspsykiatri?
2. Vilka beslut och åtgärder har vidtagits inom området rättspsykiatri och har dessa gett önskad effekt?

Förstudien har även belyst området strategiska investeringar vad gäller vårdplatser inom rättspsykiatrin i Region Skåne samt den totala kostnadsutvecklingen inom området i hela Region Skåne.

Avgränsning

Förstudien har avgränsats till att omfatta området köpt vård - rättspsykiatri och avser psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämnden. För att kunna uppnå syftet med förstudien har även företrädare för hälso- och sjukvårdsstyrning, Regionfastigheter och Södra Regionvårdsnämnden intervjuats.

2.2 Metod och genomförande

Förstudien har genomförts med hjälp av dokumentstudier och intervjuer.

Dokumentanalysen har exempelvis innefattat regelverk, reglemente för styrelser och nämnder i Region Skåne, psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens yttrande över reviderat planeringsdirektiv 2024, nämndens verksamhetsberättelser samt ekonomiska sammanställningar. Intervjuer har genomförts med verksamhetsrepresentanter inom Psykiatri,

habilitering och hjälpmedel, Koncernkontoret, Regionfastigheter och Södra Regionvårdsnämnden. Under förstudiens gång har kompletterande frågeställningar skickats till intervju-personer via mejl. Samtliga intervjuade har beretts tillfälle att faktakontrollera förstudien.

Förstudien har genomförts av Region Skånes Revisionskontor. Kontaktperson från revisorskollegiet har varit förtroendevald revisor Gustavo Garcia.

3 Iakttagelser

Regelverk och förutsättningar för rättspsykiatrisk vård

Avsnittet syftar till att beskriva utgångspunkter och iakttagelser för psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämnden i Region Skåne vad avser:

- *Styrning och uppföljning*
- *Beslut och åtgärder*

3.1 Ansvar och organisation

Regelverk

I kommunallagen 6 kap. 6 § (2017:725) framgår att nämnderna ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som regionfullmäktige har bestämt samt i enlighet med lag eller annan författning som är gällande för verksamheten. Nämnderna ska också se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att verksamheten bedrivs på ett tillfredsställande sätt. Vidare framgår i 3 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) att målet med hälso- och sjukvård är god hälsa och att vård ska ske på lika villkor för hela befolkningen samt att vård ska ges med respekt för människors lika värde. I 4 kap. 1 § anges att offentligt finansierad hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras så att den främjar kostnadseffektivitet. I 2 § lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård framgår att i föreskrifterna i hälso- och sjukvårdslagen vad avser skyldighet för en region att erbjuda hälso- och sjukvård även gäller för rättspsykiatrisk vård. Av 4 kap. 1 § i SOSFS 2006:9 framgår att avdelningar vid verksamheter ska delas in i säkerhetsnivåerna 1. Mycket hög, 2. Hög, 3. Godtagbar. I § 2 framgår att en avdelning eller en del av en avdelning med mycket hög säkerhetsnivå ska ha ett skal- och perimeterskydd som kan stå emot kvalificerade rymningsförsök och fritagningsförsök.

Psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens ansvar

Enligt såväl det tidigare fastställda reglementet för styrelser och nämnder i Region Skåne¹ som det nya reglementet som fastställdes av regionfullmäktige 2024-12-03 § 89 är psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämnden driftledningsnämnd för ansvarsområdet som omfattar psykiatri, habilitering och hjälpmedel samt ungdomsmottagningar. I nämndens verksamhetsberättelse per delår 2024 framgår att psykiatrin i Region Skåne bedriver specialiserad psykiatrisk vård i hela Skåne och består av barn- och ungdomspsykiatri (Bup), vuxenpsykiatri samt rättspsykiatri.

¹ Reglemente för styrelser och nämnder i Region Skåne, fastställt av regionfullmäktige 2022-12-13 § 11

Rättspsykiatrins organisation i Region Skåne

Rättspsykiatriska slutenvårdsenheter finns i Helsingborg, Kristianstad, Hässleholm och Trelleborg. Rättspsykiatriska öppenvårdsenheter finns i Helsingborg, Hässleholm och Malmö. Skillnaden mellan slutenvård och öppenvård är att vid slutenvård är patienten inlagd på en avdelning medan öppenvård sker på en mottagning. Inom psykiatri är heldygnsvård samma sak som slutenvård. I Region Skåne finns i dagsläget 111 vårdplatser som är fördelade på 65 vårdplatser med säkerhetsklass 2 och 46 vårdplatser med säkerhetsklass 3.

3.2 Vårdplatssituationen inom rättspsykiatri

Av psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens verksamhetsberättelse för 2023 framgår att rättspsykiatrins köp av vårdplatser i andra regioner står för den enskilt största negativa avvikelsen i förhållande till budget och att verksamheten har stor platsbrist och trångboddhet. När det gäller rättspsykiatrins stora underskott är nämndens uppfattning att det ligger utanför nämndens kontroll samt att fler egna vårdplatser på sikt skulle innebära ett effektivare resursutnyttjande. Enligt uppgift tillskapades nio slutenvårdsplatser i Kristianstad under 2023. Av psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens verksamhetsberättelse per delår 2024 framgår att dialog förs kring ett utökande av antalet platser för rättspsykiatrisk vård i Skåne eftersom antalet som döms till påföljden fortsätter att öka.

I nämndens yttrande över reviderat planeringsdirektiv 2024 framgår att behov av utökade resurser inför 2024-2026 har identifierats inom området rättspsykiatri som en konsekvens av att allt fler döms till rättspsykiatrisk vård. I yttrandet framgår även, som tidigare har nämnts, att en ny rättspsykiatrisk avdelning har öppnats i Kristianstad vilket på sikt kommer innebära minskade kostnader för köpt rättspsykiatrisk vård. Likaså omnämns att planering pågår för att tillskapa ännu fler rättspsykiatriska vårdplatser med samma avsikt. Av dokumentstudierna och intervjusvar framgår att inga nya vårdplatser har skapats inom rättspsykiatri under 2024.

Avseende antalet vårdplatser har det enligt intervjusvar framkommit att det förekommer överbeläggning inom rättspsykiatri. Det uppges också att verksamheterna kan ha flera patienter inskrivna än antalet befintliga vårdplatser, eftersom patienter kan ha permission vid olika tillfällen. Inom slutenvården uppges patientfördelningen för december 2024 vara 125 inskrivna patienter fördelat på 111 vårdplatser. Det har även framgått att det fanns 11 patienter som väntade på vårdplats i december månad, varav 2 patienter fanns placerade i häktet och 9 patienter var på fri fot. Enligt intervjusvar har det framkommit att det ibland finns häktade i rättspsykiatri som placeras i vuxenpsykiatri. Det uppges också att detta inte är bra och att häktade inte ska finnas i vuxenpsykiatri. Om inte platserna finns, uppger förvaltningen i intervjusvar, att de behöver köpa platser. I psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens verksamhetsberättelse per delår 2024 uppges att vårdplatser saknas alltfjämt.

Skrivelse till Justitiedepartementet

Med anledning av att fler döms till rättspsykiatrisk vård har nämnden tillskrivit Justitiedepartementet. Av skrivelsen daterad 2022-10-21 framgår att *”Det ökade antalet dömda som rekommenderas rättspsykiatrisk vård är inget som regionerna kan påverka, men som huvudman för hälso- och sjukvården är det regionerna som får ta konsekvenserna i form av överbeläggningar och ökade kostnader. Psykiatri-, habilitering och hjälpmedelsnämnden i*

Region Skåne vill med denna skrivelse göra regeringen uppmärksam på problemet och på hur det drabbar inte bara Region Skåne utan även många andra regioner i landet". I skrivelsen framgår också att det är nämndens önskan att frågan belyses nationellt och att staten tar ett större ansvar för rättspsykiatri. Av intervju svar framgår att frågan hanteras hos Sveriges kommuner och regioner (SKR).

Risikanalyt- och riskhanteringsplan 2024-2026

Nämndens riskanalys och riskhanteringsplan 2024-2026 innehåller ett identifierat riskområde som avser Ökat antal patienter inom rättspsykiatri. I riskbeskrivningen framgår *"Risk för att antalet patienter inom det rättspsykiatriska området ökar på grund av att fler döms till rättspsykiatrisk vård, vilket kan leda till svårigheter att ge den vård som behövs, ökade kostnader för vårdplatser och undanträngning av övrig verksamhet"*. Riskområdet ingår i kategorin Risker där etablerad riskhantering finns vilket innebär att riskområdet erhåller en passiv hanteringsmetod. Passiv hanteringsmetod används för risker där det bedöms finnas en tillräcklig intern kontroll och en separat etablerad uppföljningsprocess på plats.

Behovsanalysrapport - Utökning av rättspsykiatriska vårdplatser

Behov av utökning av antal rättspsykiatriska vårdplatser har uppmärksammats de senare åren såväl internationellt, nationellt och regionalt. För Region Skånes del tog förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel fram en behovsanalysrapport "Utökning av vårdplatser vid rättspsykiatriska enheter i Region Skåne" i slutet av 2019². Behovsanalysrapporten togs fram för att kunna tillmötesgå ett ökat behov av vård för patienter som vårdas enligt lagen om rättspsykiatrisk vård. Av rapporten framgår bland annat att antal personer som döms till rättspsykiatrisk vård ökar vilket resulterar i överbeläggning vid rättspsykiatriska enheter i Region Skåne. Vidare framgår att Region Skåne har ett specialistvårdavtal med Region Kronoberg som innebär att Region Skåne köper rättspsykiatriska vårdplatser av annan region och att Region Kronoberg har svårigheter att ta emot patientgruppen på grund av platsbrist.

I behovsanalysrapporten föreslogs att verksamhetsområde rättspsykiatri inom Region Skåne skulle utökas med 28 vårdplatser för heldygnsvård fördelat på 14 vårdplatser i Helsingborg och 14 vårdplatser i Hässleholm. I rapporten visades även en ackumulerad prognos på behov av ytterligare vårdplatser. Åtgärder som angavs i behovsanalysen var att förstudier och planeringsskiss skulle tas fram som underlag till lokal upphandling av utökning av vårdplatser. Beställningar av förstudier gällande Helsingborg och Hässleholm skickades in till fastighetsförvaltare på Regionfastigheter. Förstudierna togs fram i oktober 2023. Utöver dessa finns det också en förstudie om att utöka befintlig lokal i Hässleholm. Förstudierna skickas efter färdigställande till AU Byggråd där beslut tas om det ska bli ett projekt. För det fall det ska bli ett projekt som understiger 50 miljoner kronor ska vidare beslut fattas på Byggrådets sammanträde och sedan på fastighets- och servicenämndens sammanträde. Investeringar som överstiger 50 miljoner blir strategiska projekt och då fattas beslut om projekt på Koncernledningsråd för investeringar (KLRI).

² Behovsanalysrapport "Utökning av vårdplatser vid rättspsykiatriska enheter i Region Skåne" - (2019-12-13, rev 2020-01-13, rev 2022-01-21).

Enligt intervjusvar har det i samband med de beställda förstudierna uppkommit frågeställningar utifrån inskickade underlag, vilket innebar att behovsanalysrapporterna och förstudierna behövde kompletteras och att processen har upplevts som otydlig av både förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel och Regionfastigheter. Enligt intervjusvar var uppfattningen från Förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel att frågeställningarna var utredda och att processen kunde fortgå. På sammanträdet 2024-08-28 för Koncernledningsråd för investeringar fattades inte något beslut kring byggnation av fler vårdplatser inom rättspsykiatrin. Eftersom inga beslut har fattats kring vidare hantering har ärendet inte gått vidare till beslut om någon strategisk investering. Förstudien har visat att det till viss del saknas en tydlig kommunikation mellan berörda parter kring processen gällande hanteringen av behovsanalys och beställda förstudier beträffande behovet att utöka antalet vårdplatser inom rättspsykiatrin. Av 2 § lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård framgår att i föreskrifterna i hälso- och sjukvårdslagen vad avser skyldighet för en region att erbjuda hälso- och sjukvård även gäller för rättspsykiatrisk vård.

I samband med faktakontroll av förstudien framkom att äskningar inför 2026 års investeringsprocess ska lämnas in till Byggrådet senast 2025-02-12 och att en uppdaterad behovsanalys avseende behov av utökning av 19 rättspsykiatriska vårdplatser i Hässleholm ska lämnas in. Det uppges också att det inte kommer att tillskapas några rättspsykiatriska vårdplatser i Helsingborg.

3.3 Kostnadsutveckling för köpt vård inom rättspsykiatrin

Som tidigare nämnts köper rättspsykiatrin vårdplatser av Region Kronoberg. För att reglera köpt vård inom rättspsykiatrin har Region Skåne och Region Kronoberg en avtalskonstruktion³. I Psykiatri, habilitering och hjälpmedelsförvaltningens kostnad för köpt vård rättspsykiatri, som uppgår till 101,8 miljoner kronor för 2023, ingår även interna kostnader mot hälso- och sjukvårdsnämnden på cirka 43 miljoner kronor som avser ett rabatterat abonnemang gällande rättspsykiatri Region Kronoberg. Enligt intervjusvar uppges att patienter emellanåt behöver placeras på externa vårdhem. Kostnad för köpt vård externa vårdhem uppgick till 6,2 miljoner kronor för 2023 och kostnaden ingår i totalsumman på 101,8 miljoner kronor. För 2024 uppgick kostnaden för köpt vård externa vårdhem till 4,2 miljoner kronor och kostnaden ingår i totalsumman på 113,5 miljoner kronor.

I psykiatri- habilitering- och hjälpmedelsnämndens verksamhetsplan 2024 framgår att i den föreslagna budgeten för 2024 får förvaltningen inte täckning för de förväntade kostnadsökningarna 2024 och inte heller för den ökade efterfrågan på vård som befolkningstillväxten troligen för med sig. Den beslutade budgeten innehåller en obalans avseende rättspsykiatrin på -163 miljoner kronor. Denna obalans avser enligt budgeten stort inflöde av patienter, köpta vårdplatser och nyöppnad avdelning i Kristianstad. Av budgeten kan vidare utläsas att organisering och finansieringslösningar ska diskuteras under 2024. Nämnden har under 2024 beslutat om en åtgärdsplan för en ekonomi i balans där det framgår att planen är att sänka

³ Regionala priser och ersättningar för Södra sjukvårdsregionen 2024 [Prislista föregående år, 2024 - Södra sjukvårdsregionen](#)

kostnaderna genom att tillskapa fler vårdplatser i Skåne. Tidigare år har nämnden haft ett överskott som täckt rättspsykiatrins underskott.

I samband med dokumentstudier och erhållna intervjusvar har det framkommit att nämnden löpande erhåller information om kostnadsutvecklingen genom bland annat verksamhetsinformation på sammanträdena och i fördjupade månadsrapporter. Nedan tabell visar kostnader för köpt rättspsykiatrisk vård kopplat till budget genom åren.

Kostnad köpt rättspsykiatrisk vård (mkr)	2019	2020	2021	2022	2023	2024
PHH ⁴ Kostnad total	26,4	50,6	64,1	80,4	101,8	113,5
PHH Budget total	32,4	17,2	16,9	12,7	2,1	0
Budgetavvikelse	6	-33,4	-47,2	-67,7	-99,7	-113,5

När det gäller kostnadsutvecklingen för köpt rättspsykiatrisk vård 2019-2024 ser vi en ökad kostnad från 2020 och framåt samtidigt som den totala budgeten för köpt rättspsykiatrisk vård minskar. Budgeten för 2024 uppgår till 0 kr. Utifrån intervjusvar har det framkommit att det för 2024 inte har budgeterats några medel för köpt vård på grund av att kostnaderna för övriga delar av verksamheten inom området rättspsykiatri har ökat. Av intervjusvar framgår också att budgeten för köpt vård har sjunkit över tid, vilket uppges bero på att budgeten är omfördelad till egenproducerad rättspsykiatrisk vård.

Tilläggsbudget

I regionstyrelsens beslutsförslag till regionfullmäktige gällande tilläggsbudget framgår att en allt större utmaning för psykiatri-, habilitering och hjälpmedelsnämnden är ökade kostnader kopplat till att allt fler döms till rättspsykiatrisk vård. Nämnden föreslogs därför att tilldelas 150 miljoner kronor i budget för år 2024 för täckning som finns i omställningsarbetet för en ekonomi i balans. Vidare framgick av beslutsförslaget att denna tilläggsbudget inte är ramhöjande för 2025 men effekterna av beslutet kommer att följas upp under 2024 som underlag inför kommande budgetbeslut. Regionfullmäktige beslutade 2024-06-11 § 38 om en tilläggsbudget vilket innebar att psykiatri-, habilitering och hjälpmedelsnämnden tillskötts 150 miljoner kronor för merkostnader för att fler personer döms till rättspsykiatrisk vård.

Psykiatri-, habiliterings- och hjälpmedelsnämnden redovisar ett positivt resultat per delår 2024 och prognosen efter augusti beräknas uppgå till +12 miljoner kronor.

Av Region Skånes verksamhetsplan och budget 2025 med plan för 2026-2027 framgår att de ökade volymerna och kostnaderna inom rättspsykiatrin kompenseras med en riktad fördelning om 148 miljoner kronor till psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämnden. Av nämndens verksamhetsplan och budget 2025 framgår att det riktade tillskottet fördelas med 100 miljoner kronor till rättspsykiatrin, 34 miljoner kronor till Barn- och ungdomspsykiatrin, 9 miljoner kronor till att skapa en läkemedelsenhet, 1,5 miljoner kronor till habiliteringsmottagning barn

⁴ Förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel (PHH)

och unga för utökat uppdrag att ta hand om personer med förvärvade hjärnskada mellan 20 och 25 år samt 3,5 miljoner kronor till vuxenpsykiatri.

3.4 Köp av rättspsykiatrisk vård

I Region Skåne finns i dagsläget 111 vårdplatser som är fördelade på 65 vårdplatser med säkerhetsklass 2 och 46 vårdplatser med säkerhetsklass 3. Region Skåne tillhandahåller inte vårdplatser med säkerhetsklass I. Enligt intervjusvar framgår att de flesta regioner har egna rättspsykiatriska slutenvårdsplatser av klass 2 och 3 men att det endast är ett fåtal regioner som har rättspsykiatriska slutenvårdsplatser med säkerhetsklass 1 då behovet av vårdplatser med säkerhetsklass 1 är litet. Av intervjusvar framgår vidare att Region Skåne endast har ett fåtal patienter som bedöms vara klass 1 och att det är flest patienter i klass 2 som skickas till Växjö för vård eftersom Region Skåne har brist på vårdplatser inom rättspsykiatrisk vård.

Av interna styrdokument gällande verksamhetsområde Rättspsykiatri framgår att varje enskild patient bedöms av chefsläkare som fattar beslut om att placera en patient vid en avdelning som har den säkerhetsnivå som motsvarar patientens behov. Patienten bedöms avseende risk för fritagning, rymningsbenägenhet, benägenhet att skada sig själv och benägenhet att skada annan. Av de interna styrdokumenterna framgår vidare att säkerhetsklassificering av lokaler sker enligt följande säkerhetsnivåer:

1. *Mycket hög säkerhetsnivå:* Skal- och perimeterskydd vilka kan stå emot såväl fritagningsförsök som kvalificerade rymningsförsök ska finnas.
2. *Hög säkerhetsnivå:* Skalskydd som kan motstå rymningsförsök ska finnas. Detta innebär i praktiken att det ska finnas låsbara och larmade fönster och dörrar, säkerhetsdörrar i skalskyddet samt visst skydd mot insyn.
3. *Godtagbar säkerhetsnivå:* Rutiner ska finnas för fortlöpande kontroll av var patienterna befinner sig. I praktiken innebär detta att ha låsbara fönster och dörrar eller på annat sätt försäkra sig om att patienter inte kan ta sig ut utan personalens kännedom och medgivande.

Av intervjusvar framgår att de som placeras på en avdelning med säkerhetsklass 1 är personer som inte kan vistas i sin hemkommun och där det kan finnas risk för fritagning.

Köp av rättspsykiatrisk vård regleras idag utifrån ett samverkansavtal som gäller från 2021-07-01 och tills vidare. Samverkansavtalet har tagits fram av Södra Samverkansregionen som vanligen benämns Södra Sjukvårdsregionen⁵. Den övergripande visionen är att Södra Sjukvårdsregionen genom samverkan ska sträva efter jämlik och god vård med hög kvalitet och tillgänglighet och att förhållningssättet ska bygga på tillit och respekt. I samverkansavtalet framgår vidare att regionerna ska samverka avseende prissättning och ersättningar vid vård och att detta ska regleras årligen. Utöver samverkansavtalet finns även en överenskommelse med Region Kronoberg vad avser ”Regionala priser och ersättningar för Södra

⁵ Södra Sjukvårdsregionen omfattar enligt Svensk författningssamling SFS 2019:1118 3 kap 1§ regionerna Blekinge, Kronoberg, Skåne och södra Halland.

Regionvårdsnämnden”. Dokumentstudierna visar att i det regionavtal som gällde mellan 1994-1996 framgick i 2 § att landstingen skulle samverka och efter överenskommelse utnyttja resurser i regionen så som den rättspsykiatriska kliniken i Växjö. Enligt intervjusvar framgår det inte av samverkansavtalet att Region Skåne ska köpa ett visst antal platser från Region Kronoberg utan det som är avtalat är att regionerna ska samverka kring, och gemensamt utnyttja, resurser för högspecialiserad vård och att regionerna i första hand ska vända sig till enheter inom Södra sjukvårdsregionen. Av intervjuvaret framgår också att Region Skåne ska skicka patienter som bedöms vara säkerhetsklass 1 till Region Kronoberg eftersom Region Skåne inte tillhandahåller dessa vårdplatser.

Representanter från respektive huvudman ingår i en avtalsgrupp som tar fram överenskommelsen om regionala priser och ersättningar. Det är delegerat till avtalsgruppen att under löpande år göra förändringar i prislistan. Inom Södra Sjukvårdsregionen tillämpas en abonnemangsmodell som reglerar regionala priser och ersättningar för Södra Sjukvårdsregionen. För Region Skånes del innefattas reglering av kostnader för köp av rättspsykiatri i Kronobergs län, närmare bestämt rättspsykiatri i Växjö, av denna modell. Denna modell beslutades 2015 och har tillämpats sedan 2016 mellan huvudmännen i Södra Sjukvårdsregionen. Överenskommelsen om regionala priser och ersättningar för 2024 fastställdes av Södra Regionvårdsnämnden 2023-12-08 § 61 och av protokollet framgår att Södra Regionvårdsnämnden rekommenderar respektive region att godkänna överenskommelsen om regionala priser och ersättningar samt föreslagen riksprislista för rättspsykiatriska kliniken i Växjö. Enligt intervjusvar framkommer att Region Skåne inte omfattas av riksprislistan för rättspsykiatriska kliniken i Växjö utan Region Skåne omfattas av abonnemangsmodellen. Abonnemangsmodellen beskrivs närmare i dokumentet överenskommelse om regionala priser och ersättningar för Södra Regionvårdsnämnden. Vid genomgång av protokoll samt av intervjusvar framgår att inga beslut gällande denna överenskommelse har fattats inom Region Skåne.

4 Förstudiens resultat och revisionsrisker

Avsnittet syftar till att sammanfatta gjorda iakttagelser i kapitel 3 samt att belysa de revisionsrisker som framkommit utifrån förstudiens resultat. Avsnittet avser även att besvara följande revisionsfrågor:

- *På vilket sätt bedriver nämnden styrning och uppföljning av området rättspsykiatri?*
- *Vilka beslut och åtgärder har vidtagits inom området rättspsykiatri och har dessa gett önskad effekt?*

Nämnden beslutar varje år om fördjupade månadsrapporter, riskanalys och riskhanteringsplan inklusive uppföljning, verksamhetsplan och internbudget, verksamhetsberättelse per delår och helår och yttrande över reviderat planeringsdirektiv med mera där nämnden följer upp verksamhetsområde rättspsykiatri. Av nämndens yttrande över reviderat planeringsdirektiv 2024 framgår att det finns ett behov av utökade resurser inför 2024-2026. Nämnden har även tagit fram en åtgärdsplan för en ekonomi i balans 2024 där det framgår att planen är att ”på sikt sänka kostnaderna genom att tillskapa fler vårdplatser i Skåne och på det sättet bli mindre

beroende av att köpa vårdplatser i andra landsting”. Tidigare år har nämnden haft ett överskott som täckt rättspsykiatrins underskott.

I nämndens riskanalys och riskhanteringsplan 2024-2026 görs ingen direkt uppföljning av riskområdet gällande ”Ökat antal patienter inom rättspsykiatri”. Riskområdet har en passiv hanteringsmetod och nämnden har själva gjort en bedömning om att det finns en tillräcklig intern kontroll samt att en separat etablerad uppföljningsprocess finns på plats.

När det gäller kostnadsutvecklingen vad avser området köpt rättspsykiatrisk vård 2019-2024 ses en ökad kostnad från 2020 och framåt, samtidigt som den totala budgeten för köpt rättspsykiatrisk vård minskar och budgeten för 2024 uppgår till 0 kr. Nämnden har inte budgeterat för kostnaderna inom området, trots att kostnaderna ökar.

Nämnden beslutade 2022-10-21 att tillskriva justitiedepartementet där områdets utmaningar har beskrivits och nämnden har uttryckt en önskan om att frågan ska belysas nationellt och att staten ska ta ett större ansvar för rättspsykiatri. Nämndens uppfattning är att rättspsykiatrins stora underskott ligger utanför psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens kontroll.

När det gäller åtgärder har förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel vidtagit åtgärder genom framtagande av behovsanalysrapporter 2019 som beskriver behovet av utökning av vårdplatser. Åtgärder som anges i behovsanalysen var att förstudier och planeringsskiss skulle tas fram för underlag till lokal upphandling av utökning av vårdplatser. Efter att behovsanalyserna togs fram har förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel beställt förstudier av Regionfastigheter gällande nya lokaler i Helsingborg och Hässleholm. Förstudierna togs fram i oktober 2023 och utöver dessa finns också en förstudie om att utöka befintlig lokal i Hässleholm. Rättspsykiatri öppnade under 2023 en ny enhet i Kristianstad som på sikt skulle innebära minskade kostnader för köpt vård. Resultatet av åtgärden var att nio slutenvårdsplatser tillskapades. Vårdplatserna påverkade inte behovet av köpta vårdplatser då individer som var dömda till rättspsykiatrisk vård väntade på placeringar inom rättspsykiatri. Av dokumentstudierna och av intervjuer framgår att inga nya vårdplatser har skapats inom rättspsykiatri under 2024. I förstudien har det framkommit att rättspsykiatri har brist på vårdplatser samt att processen vad avser utökning av vårdplatser har varit otydlig och utdragen och därav inte lett till någon önskad effekt ännu. Psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämnden saknar fortsatt vårdplatser inom verksamhetsområde Rättspsykiatri. Vidare har det i förstudien framkommit att det finns risk för överbeläggningar och att patienter placeras på fel vårdnivå, vilket kan leda till bristande patientsäkerhet och undanträngning av övrig verksamhet. Enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) kap 3:1 framgår att målet med hälso- och sjukvård är god hälsa och att vård ska ske på lika villkor för hela befolkningen samt att vård ska ges med respekt för människors lika värde.

I samband med faktakontroll av förstudien framkom att en uppdaterad behovsanalys avseende behov av utökning av 19 rättspsykiatriska vårdplatser i Hässleholm ska lämnas in till Byggrådet i Region Skåne senast 2025-02-12. Det uppges också att det inte kommer att tillskapas några rättspsykiatriska vårdplatser i Helsingborg.

Köp av rättspsykiatrisk vård regleras utifrån ett samverkansavtal som gäller från 2021-07-01 och tills vidare. Regionstyrelsen fattade beslut om samverkansavtalet på sammanträdet 2021-10-01§ 193. I samverkansavtalet framgår att regionerna ska samverka avseende prissättning

och ersättningar vid vård och att detta ska regleras årligen. Överenskommelsen om regionala priser och ersättningar för 2024 fastställdes av Södra Regionvårdsnämnden 2023-12-08 § 61 och nämnden rekommenderar respektive region att godkänna överenskommelsen om regionala priser och ersättningar samt föreslagen riksprislista för rättspsykiatriska kliniken i Växjö. Enligt intervju svar framkommer att Region Skåne inte omfattas av riksprislistan för rättspsykiatriska kliniken i Växjö utan Region Skåne omfattas av abonnemangsmodellen. Abonnemangsmodellen beskrivs närmare i dokumentet överenskommelse om regionala priser och ersättningar för Södra Regionvårdsnämnden. Vid genomgång av protokoll samt av intervju svar framgår att inga beslut gällande denna överenskommelse har fattats inom Region Skåne.

Följande revisionsrisker har framkommit i förstudien:

- **Risk:** Ökade kostnader för köpta vårdplatser
Konsekvens: Ekonomi i obalans
- **Risk:** För få egna vårdplatser
Konsekvens: Ekonomi i obalans, undanträngning av övrig verksamhet, bristande patientsäkerhet
- **Risk:** Otydlig och utdragen process gällande tillskapande av vårdplatser
Konsekvens: Otillräcklig styrning och uppföljning, otydlig kommunikation, ingen utökning av vårdplatser
- **Risk:** Överbeläggningar, patienter placeras på fel vårdnivå
Konsekvens: Bristande patientsäkerhet, undanträngning av övrig verksamhet, svårigheter att ge den vård som behövs enligt hälso- och sjukvårdslagen och lagen om rättspsykiatrisk vård

5 Sammanfattning och slutsatser

Förstudiens resultat visar att det finns risker och utmaningar i psykiatri-, habilitering- och hjälpmedelsnämndens styrning och uppföljning inom verksamhetsområde rättspsykiatri. Detta grundas bland annat på att nämnden inte budgeterar för kostnader för köpt vård rättspsykiatri och trots ökade kostnader har budgeten för 2024 uppgått till 0 kronor. I förstudien har det framkommit att rättspsykiatrin har brist på vårdplatser samt att processen vad avser utökning av vårdplatser har varit otydlig och utdragen och därav inte lett till någon önskad effekt ännu och det saknas fortsatt vårdplatser inom verksamhetsområde Rättspsykiatri. Förstudiens resultat visar vidare att det finns risk för överbeläggningar och att patienter placeras på fel vårdnivå, vilket kan leda till bristande patientsäkerhet och undanträngning av övrig verksamhet.

Förvaltning Psykiatri, habilitering och hjälpmedel tog 2019 fram en behovsanalysrapport som avsåg utökning av vårdplatser vid rättspsykiatriska enheter i Region Skåne. Beställda förstudier togs fram under senare delen av 2023, men i dagsläget har ännu inga beslut om utökning av vårdplatser fattats. I förstudien har det framkommit att det till viss del saknas en tydlig kommunikation kring processen gällande hanteringen av behovsanalys och beställda förstudier avseende behovet av att utöka antalet vårdplatser inom rättspsykiatrin. I förstudien har det också framkommit att en uppdaterad behovsanalys avseende behov av utökning av 19

rättspsykiatriska vårdplatser i Hässleholm ska lämnas in till Byggrådet i Region Skåne senast 2025-02-12.

När det gäller kostnadsutvecklingen för nämnden vad avser köpt rättspsykiatrisk vård 2019-2024 ses en ökad kostnad från 2020 och framåt samtidigt som den totala budgeten för köpt rättspsykiatrisk vård minskar genom åren.

Utifrån förstudiens resultat framkommer att det kan finnas ett behov av att i Region Skåne godkänna överenskommelsen om regionala priser och ersättningar.

Bedömningen är, trots förstudiens resultat, att det i dagsläget inte är motiverat att genomföra en fördjupad granskning av Köpt vård - rättspsykiatri i Region Skåne men att det kan vara motiverat att genomföra en fördjupad granskning utifrån ett bredare perspektiv av rättspsykiatri i Region Skåne baserat på de revisionsrisker som framkommit av förstudiens resultat och svar på revisionsfrågorna. Området köpt vård inom rättspsykiatri kan med fördel följas inom ramen för grundläggande granskning. Detta med anledning av att nämnden kommer att erhålla en riktad fördelning om 148 miljoner kronor under 2025 enligt Region Skånes verksamhetsplan och budget 2025 med plan för 2026-2027, en uppdaterad behovsanalys avseende behov av utökning av 19 rättspsykiatriska vårdplatser kommer att lämnas in till Byggrådet senast 2025-02-12 samt att området har lyfts på nationell nivå mot bakgrund av den skrivelse som skickades till Justitiedepartementet.